

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

OBSAH PŘÍLOHOVÉ ČÁSTI

I. Tabulka čtených perikop	iii
II. Souhrnný seznam titulů a symbolů Ducha svatého	v
III. Životopisné medailonky autorů barokních postil	ix
IV. Obrazové přílohy	xviii
➤ Duch svatý	
➤ Trojice Boží	

AUTOR a POSTILA	Rok prvního vydání	Rok vydání, s nímž jsme pracovali	Na den Soslání Ducha svatého	V Ponděli svatodušní	V Úterý svatodušní	Na den Nejsvětější Trojice
Scipio PLZEŇSKÝ <i>Jak kostelní, tak domácí postila</i>	1618	1667	Jan 14, 23-31	Jan 3, 16-21	Jan 10, 1-10	Mt 28, 18-20
Václav Matěj ŠTEYER <i>Postylla katolická</i>	1691	1731	Jan 14, 23-31	Jan 3, 16-21	Jan 10, 1-10	Mt 28, 18-20
Jan KLEKLAR <i>Semen verbi Dei</i>	1702	1702	Sk 2, 4 <i>počali mluvíti rozličnými jazyky</i>	Jan 3, 19	Jan 10, 10	Mt 28, 19
Jan BARNER <i>Jiřího Scherera...kázání</i>	1704	1704	Jan 14, 23-31	XXX	XXX	Mt 28, 18-20
Karel RAČÍN <i>Operae ecclesiasticae</i>	1706	1706	Sk 2, 3 <i>ukázali se jim rozliční jazykové</i>	XXX	XXX	Mt 28, 19
Štěpán František NÁCHODSKÝ <i>Sancta curiositas</i>	1707 (sv. 1), 1746 (sv. 2)	1746	Sk 2, 1-11	Jan 3, 16-21	Jan 10, 1-10	Mt 28, 18-20
Daniel NITSCH <i>Berla Královská Jezu Krista</i>	1709	1709	a. Jan 14, 23 <i>K němu přijdeme a přibytěk u něho učiníme</i> b. Sk 2, 4 <i>Naplnil veškeren dům, kdež byli sedíce.</i>	XXX	XXX	Mt 28, 19 <i>Jdouce učte všechny národy.</i>
Karel RAČÍN <i>Sněm nebeský</i>	1712	1712	XXX	Sk 2, 2 <i>Stal se rychle zvuk z nebe, jako přicházejícího Ducha prudkého.</i>	Jan 14, 26 <i>Utěšitel pak Duch svatý</i>	XXX
AXLAR, Pavel Josef: <i>Nábožný horlivý vůdce</i>	1720	1720	a. Sk 2, 2 <i>Stal se rychle z nebe zvuk, jako přicházejícího větru prudkého</i> b. a c. Jan 14, 23 <i>K němu přijdeme a přibytěk u něho učiníme</i>	a. Jan 3, 19 <i>Milovali lidé více temnosti nežli Světlo.</i> b. a c. Jan 3, 16 <i>Tak jest Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal.</i>	a. Jan 10, 10. <i>Zloděj nepřichází, jedině aby kradl a mordoval a hubil.</i> b. Jan 10, 10 <i>Jáť sem přišel, aby život měli a hojněji měli.</i>	a. , b., c. Mt 28, 19 <i>Ve jméno Otce, i Syna i Ducha svatého</i>
Bohumír Josef Hynek BILOVSKÝ <i>Cantator cygnus</i>	1720	1720	Jan 14, 26 <i>Utěšitel pak Duch svatý...tent' vás naučí všem</i>	XXX	XXX	Mt 28, 19 <i>Ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého</i>

			<i>věcem.</i>			
B. H. BILOVSKÝ <i>Coelum Vivum</i>	1724	1724	Jan 14, 1 a. <i>Nermoutiž se srdce Vaše ani se strachůj</i> b. <i>Přichází kníže tohoto světa</i>	a. Sk 2, 3 <i>Posadil se na každém z nich</i> b. Jan 3, 18 <i>Kdo věří v něho, nebývá souzen, ale kdožt' nevěří, již jest odsouzen</i>	a. Ž 36, 7 <i>Spravedlivé upevňuje Pán</i> b. Jan 10, 10 <i>Zloděj nepřichází, než aby kradl a mordoval a hubil.</i>	Mt 28, 19 <i>Ve jméno Otce, i Syna i Duchu svatého.</i>
Fabián VESELÝ <i>Conciones</i>	1724	1730	XXX	Jan 3, 19 <i>Světlo přišlo na svět.</i>	Jan 10, 10 <i>Já jsem přišel, aby život měli.</i>	XXX
Damascen MAREK <i>Trojí chléb nebeský</i>	1727 (sv. I) 1728 (sv. II)	1728	a. Jan 14, 27 <i>Nermoutiž se srdce Vaše ani se strachůj.</i> b. Lk 12, 49 <i>Oheň přišel sem pustiti na zem a co chci, jediné aby se zapálila?</i> c. Jan 14, 23 <i>K němu přijdeme a příbytek u něho učiníme.</i>	XXX	XXX	a. Mt 28, 19 b. Iz 6, 3 <i>Svatý, svatý, svatý Pán Bůh Zástupův.</i> c. Př 25, 27 <i>Kdož všetečně ptá se na velebnost božskou, obražen bude od slávy.</i>
Jan Antonín KELSKÝ <i>Conciones dominicales in totius anni dominicas</i>	1736	1736	a. Jan 14, 26 <i>Utěšitel pak Duch svatý, kteréhož pošle Otec ve jménu mém, oňt vás naučí všem věcem.</i> b. Sk 2, 4 <i>Naplnění jsou všickni Duchem svatým a počali mluvíti.</i> c. Jan 14, 23	XXX	XXX	Iz 6, 3 <i>Svatý, svatý, svatý Pán Bůh zástupův, plná jest všecka země slávy jeho.</i>
Antonín KONIÁŠ <i>Postylla aneb celo-roční vejkladové</i>	1740	1750	Sk 2, 1-11 b. Jan 14, 26	Sk 10, 42-48 Jan 3	Sk 8, 14-17 Jan 10	Ř 11, 33-36
Michal PELLIZOTTI <i>Unum, binum, trinum...</i>	1751 (sv. I) 1753 (sv. II)	1753	XXX	Žalm 18, 9 <i>Uhlí rozpálilo se od něho.</i>	Jan 10, 9 <i>Jáť jsem dveře, skrze mne vejde-li kdo, spasen bude.</i>	Mt 28, 19 <i>Křtíce ve jménu Otce, i Syna i Duchu svatýho.</i>

SOUHRNNÝ PŘEHLED TITULŮ DUCHA SVATÉHO

BŮH

- Bůh Duch Svatý
 - Ohnivý Duch Svatý
- Bůh dobrotivosti, lásky a milosti
- Bůh lásky
- Bůh pokoje
- Duch dobrý
- Duch Nejsvětější
- Duch Obživovatel; Obživující
- Duch rady a síly
- Duch rozumu, moudrosti, tichosti a pokoje
- Duch ten nejpokornější a svornosti nanejvětš milující Pán
- Duch života
- Pán
- Pravý Bůh
- Sám Bůh
- Svrchovaný Pán Bůh Duch svatý

LÁSKA

- Boží Láska, Božská Láska
- Láska Otcovská
- Láska Otce i Syna
- Láska Trojice svaté
 - Neporušený svazek Lásky Trojice svaté
- Nestvořená Láska
- Naše láska (Duch Svatý naše láska jest)
- Ohnivá, spadá z nebe Láska
- Samá Láska; samá a pravá láska a dobrotivost
- Světlo lásky

PRAVDA

- Duch Pravdy
- Samá Pravda
- Obháje její (pravdy)

DUCH SVATÝ A BŮH OTEC

- Boha od ohně lásky zapálený jazyk
- Dechnutí Božské
- Duch Boží
- Duch Páně
- Duch Otce vašeho
- Kterýž od Otce pochází
- Od Otce poslý
- Prst pravice Božské
- Vítr Tvůj, Bože

DUCH SVATÝ A BŮH SYN

- Duch Syna
- Prst pravice Kristovy
- slovo Syna
- Vyslaný

DUCH SVATÝ A ČLOVĚK

- (od) Boha potěšení
- Duše naší duše
 - všech lidí duše
- Host
 - host libý

- host vzáctný
 - milostný host
 - nebeský host
 - nejslavnější host
 - potěšitelný host
 - přesladký host duší našich
 - příjemný host duše
 - Lékař
 - nebeský lékař
 - veliký našich duší lékař
 - Obživovatel, Obživující, oživovatel
 - oživovatel všeho živého na zemi
 - oživovatel všeho duchovního
 - spravedlivý Božský obživovatel
 - v mdlobách občerstvení/ v hladu naše obživení
 - Ochránce
 - Opatrovník
 - Osvětitel
 - Otec
 - otec chléba
 - otec chudých (pater pauperum)
 - otec nebeských světél
 - otec života duší našich, duší našich otec milostivý
 - pravý otec potěšení ve všelikém skormoucení
 - první otec ourody a chléba, též všeho zemského požehnání
 - spravedlivý tatíček chléba, milosrdný tatíček chléba
 - táta
 - třetí otec váš
 - Patron
 - Pán
 - milostivý Pán
 - Poklad
 - Pomocník; ve všem protivenství pomocník
 - Posilnění a pomoc života našeho
 - Posvětitel, nejvyšší posvětitel
 - Pramen všeho dobrého
 - Přímluvčí, Přímluvce
 - Připomínatel zapomenutých věcí
 - Řečník
 - Síla mdlých, naděje hříšných
 - Správce a ředitel jazyka lidského
 - Štědrý dárc
 - Učitel
 - Božský učitel
 - nebeský učitel
 - učitel všech věcí
 - výborný učitel
 - mistr a učitel náš
 - jediný pravdy Mistr
 - Utěšitel (Potěšitel)
 - laskavý Utěšitel
 - milostivý Utěšitel náš
 - nebeský Utěšitel
 - Utěšitel zarmoucených
 - Vůdce
 - Život
 - Život a duše naše jest
- Duch dobrý, Duch pravý, Duch líbezný, Duch silný, nemocné posilňujících, cesty drslavé vyrovnávající, srdce vyčišťující
 - Duší lidských potěšení, srdce radost, zármutku zproštění, pokoj mysle, slovem samá a pouhá dobrota a

- láska
- Otec chudých nejmilejší, slunce srdce nejsvětější, host nejvzáctnější, dárce daru nejštedřejší, zarmoucených potěšení, nedůživých uzdravení, věřících obveselení, v práci milé ulehčení, v horku libé občerstvení, v ztmělosti osvícení, nepravosti vypuzení

SYMBOLY (PODOBY A ZJEVENÍ)

- Holubice
- bílá holubička
 - Božská holubice
 - krásná holubička
 - nebeská holubice
 - nejbělejší holubička
 - nejčistotnější holubička
 - milá holubička
 - ohnivá Boží holubička
 - přečistý holoubek
- Oheň
 - náš oheň z nebe seslaný
 - oheň lásky Božské
 - oheň náš duchovní
 - oheň nebeský
 - oheň z oltáře
 - oheň žhoucí
 - ohnivá koule
 - ohnivý a oblakový sloup
 - ohnivý jazyk; rozdělení jazykové jako oheň
 - prospěšný plamen
 - řeřavý uhel
 - šťastný oheň
 - živý a řeřavý uhlí
- Vítr
 - Boží větříček
 - lásky větříček
 - líbezný větříček
 - nebeský větříček
 - prudký vítr
 - větříček rosný; vítr rosný
 - vítr dnešní velikomocný
 - zdravý větříček
- Déšť
- Olej; olej vyznamenává milost Ducha svatého
- Vody a řeky
- Zvuk a hřmot

METAFORY

- Bílá barva
- Božský nápoj
- Božské víno
 - to nejlepší a nejlíbeznější víno
 - čisté víno
- Božské políbení
 - políbení Boha k lidskému pokolení
 - políbení Otce Syna svého
 - Laskavé políbení, který nebeský Otec od věčnosti Synu svému dává
- Božský ženich
- Červená barva
- Dobrota Božská (Boží)
- Duchovní pomazání
- Duše světa
- Horkost; Horkost lásky

- Jasný den
- Král nebeský
- Kunštýř
- Mistr Mistrů
- Mistr jazyka apoštolského
- Nejvěrnější svědek lásky, nejmocnější ochránce
- Ohnivá kometa Bůh Duch svatý
- Písma doktor
- Plamen Božský
 - Nebeský
 - Prospěšný plamen
- Potok živé vody
- Prst Boží plný požehnání
- Rosička; boží rosička
- Řeka, potok (živé vody)
- Slunce, horkost
 - zapálené slunce
 - Slunce horkost a zahřívání
 - nestvořená horkost duše obživující a zahřívající
- Studnice
 - studnice živá
 - studnice živá Božských darů a milostí
 - studánka, která nejkrásnější a nejvonnější olej místo vody ze sebe vydávala
 - studně lásky
- Světlo
 - duše světlo
 - kníže světla
 - otec světla
 - světlo lásky
 - světlo, z kterého pochází všeliké světlo
 - světlý oblak
- Svrchovaná dobrota
- Široké a plodné pole
- Vrátný
- Život

SYMBOLY A PODOBENSTVÍ TROJICE BOŽÍ

- Barvy: bílá – modrá – červená
- Číslovka 3 a její násobky
- Dřevo: kořen – strom – ratolest
- Duha ze tří barev složená
- Duše lidská: paměť – rozum – vůle
- Moudrost – pokora – láska
- Oheň: plamen – světlo – horkost
- Rovnostranný trojúhelník
- Slunce: Slunce – paprsek – horkost
- Sníh – voda – led = jedna podstata
- Voda: pramen – řeka – jezero (studnice)

ŽIVOTOPISNÉ MEDAILONKY

autorů barokních postil

AXLAR, Pavel Josef (?–1714)

Významný kazatel vrcholného baroka, představitel konceptuálního proudu kazatelství a třetí barokní generace¹.

Pocházel z Osic u Pardubic, datum jeho narození není známé. V roce 1683 byl vysvěcen na kněze. Dráhu kazatele započal v Plzni, kde působil v letech 1685–1688 jako kaplan. Poté odešel do Klatov a po dalších třech letech byl povolán do Prahy. V roce 1691 se stal rektorem pražského arcibiskupského semináře, v roce 1694 byl povýšen na doktora teologie. O rok později byl zvolen metropolitním kanovníkem u sv. Víta na Pražském hradě, kde působil jako kazatel. V roce 1706 se stal arcijáhmem a o tři roky později kapitulním děkanem.

Právě v Praze, kde zůstal Axlar až do své smrti v roce 1714, vznikla většina jeho kazatelského díla. Svoji obsáhlou knihovnu a literární pozůstalost odkázal cisterciáckému klášteru v Plasích. Šest let po kazatelově úmrtí vydali cisterciáčtí mniši z Plaského kláštera jako projev vděčnosti Axlarovo kazatelské dílo v souboru nazvaném *Nábožný horlivý vůdce do města svatého nebeského Jeruzalema*.

Dílo:

- *Nábožný horlivý vůdce do města svatého nebeského Jeruzalema, Aneb Kázání vejroční nedělní, někdy porozdílně hlásané...* (Praha 1720)²

BARNER, Jan (1643–1708)

Barokní kazatel a překladatel náboženských děl, reprezentant třetí barokní generace.

Narodil se 3. února 1643 v Jičíně. Jako dvacetiletý vstoupil v Brně do jezuitského řádu, pět let působil jako učitel na řádových školách, poté nastoupil dráhu kazatele. Od roku 1695 působil (jako kazatel) v Kutné Hoře. Po smrti Matěje Václava Šteyera v roce 1692 upravoval text pro vydání Svatováclavské Bible.

Kromě tvorby vlastních děl hojně překládal z němčiny, francouzštiny a latiny různé, většinou náboženské spisy (př. N. Caussina, N. Fontaina, G. Scherera).

Zemřel 25. dubna 1708 v Kutné Hoře.

Dílo:

- *Summarie na všecka čtení a evangelium jak nedělní, tak i sváteční přes celý rok* (posmrtně 1711)

Překlady:

- *Nicolas Fontaine: Příběhové písemní starého i nového zákona...* (1697)
- *Nicolas Caussin: Dvůr svatý aneb Křesťanská naučení ve všelijakých duchovních cvičeních a*

¹ Viz ČERNÝ, Václav: *Generační periodizace českého baroka*. In *Česká literatura doby baroka. Sborník příspěvků k české literatuře 17. a 18. století*. Praha 1994.

² V závorce uvádíme vždy rok a místo (pokud je známo) prvního vydání. Roky dalších vydání neuvádíme.

ctnostech (1700 a 1705, 2 sv.)

- *Gustav Scherer: Kázání na nedělní evangelia přes celý rok...* (Praha 1704), častěji pod názvem *Dvojitihodného kněze pátera Jiřího Šerera...Kázání na nedělní evangelia přes celý rok podle katolického učení a řádu obšírně vyvedená*
- *Gustav Scherer: Kázání na sváteční evangelia a o umučení Páně přes celý rok...* (posmrtně 1724)

BILOVSKÝ, Bohumír Josef Hynek (1659–1725), též **Bylovský, Bilovský, Billowski**

Katolický kněz a spisovatel, autor českých kázání a české a latinské hagiografie. Člen jezuitského řádu, poté světský kazatel. Hlavní představitel konceptuálního proudu kazatelství v Čechách, reprezentant třetí barokní generace.

Bohumír Josef Hynek Bilovský se narodil roku 1659 v Hlučíně ve Slezsku. Po studiích na gymnáziu zvolil kněžskou dráhu a roku 1677 vstoupil do jezuitského řádu. Zprvu působil jako gymnaziální učitel, poté jako univerzitní profesor na pražské univerzitě. Jako magistr konviktu sv. Bartoloměje v Praze přijal roku 1689 kněžské svěcení. Pro neshody však roku 1695 z Tovaryšstva Ježíšova vystoupil a nadále působil jako kněz světský.

Mezi lidem dosáhla jeho kázání nevídané obliby, o čemž se Bilovský mohl na základě přeplněných kostelů v době držení svých bohoslužeb přesvědčit již v Písku, kde mezi lety 1694–1701 dráhu světského kněze začínal. Roku 1695 byl jmenován píseckým děkanem, kvůli konfliktům s vyššími vrstvami (měšťany a vyšším klérem, stranicím jezuitům) se však musel tohoto místa vzdát. V roce 1701 spory mezi Bilovským a vyššími stavy vyvrcholily; Bilovský se vrátil na Moravu, kde nějaký čas působil jako administrátor ve Vrahovicích, v letech 1702–1708 byl farářem v Letovicích a posléze ve Velkých Slatěnicích (Slatinicích) u Olomouce. Právě zde jako apoštolský pronotář dne 7. prosince 1725 ve věku šedesáti šesti let umírá.

V počátcích své literární dráhy psal Bilovský zejména hagiografická díla, česky i latinsky, prózou i veršem. Mezi nejznámější z nich bezesporu patří tři Bilovského spisy o moravském katolickém knězi a faráři Janu Sarkanderovi.

Své kazatelské dílo shrnul do několika knih vydaných mezi lety 1720–1724. Jmenujme alespoň známé Bilovského postily *Cantator cygnus* a *Coelum Vivum*. Pro Bilovského jako kazatele je příznačná odvaha, silné sociální citění a vlastenecké smýšlení. Přestože jej nelze typově řadit mezi tzv. lidové kazatele, dokázal svá kázání učinit přístupnými, pochopitelnými a posluchačsky poutavými širokým vrstvám. Svě aktuálně cílené výklady dovedl názorně přiblížit i prostému posluchači (hojně čerpal z lidové tvorby, nevyhýbal se světským látkám), aniž by přitom ochudil uměleckou stránku kázání nebo zapomněl na jednu z částí zásady *docere et delectare*.

Dílo (výběr):

- *Nový Cherubín léta 1491 od Boha všemohúcího stvořený...to jest Svatý Ignatius z Lojoly...* (Písek 1695)
- *První a nový farář s. Josefa...anebo Kázání o s. Josefu...* (1696)

- *Ecclesiasticus Cherub, Církevní cherubín anebo... Jan Sarkander...* (Brno 1703)
- *Stella nova... seu Joannes Sarcander* (Olomouc 1703)
- *Náboženská putování k svatým Cyrilovi a Strachotovi...* (Olomouc 1709)
- *Siclus sanctuarii anebo Šestka duchovní svatému Liboriově... na ofěru položená, to jest...šestero lidu křesťanského cvičení...* (Olomouc 1713)
- *Cantator Cygnus, funeris (a) ipse sui, mortis beatae traditor. To jest Hlas duchovní labutě...* (Olomouc 1720)
- *Hlas duchovní labutě, to jest Kázání nedělní i sváteční...* (Brno 1721)
- *Doctrina Christiana...Křesťanské cvičení dušem k spasení, potěšení a naučení...* (Olomouc 1721)
- *Pia quadragesima* (1721)
- *Passio domini nostro* (1721)
- *Coelum vivum, et firmamentum dogmatum christi. To jest: Nebe svatosvaté Anebo Kázání sváteční ke cti a slávě Nejsvětější rodičky Boží Marie Panny a všech milých vyvolených Božích, kterých svátky svatá církev světí, složené...* (Opava 1724)

KELSKÝ, Jan Antonín (1683–1735)

Barokní kazatel čtvrté generace, autor sváteční postily *Conciones festuales* (1732, 2. vydání 1734), též autor sbírky kázání nedělních *Conciones dominicales* (1736). Na pražské univerzitě vystudoval Jan Antonín Kelský filozofii a svobodná umění, z nichž získal titul magistra, a bohosloví (titul bakalář). Jedním z prvních míst, kde působil jako duchovní, se stalo Smečno; zde byl 2. dubna 1709 jmenován kaplanem. Na podzim 1710 ze Smečna odešel a několik let pracoval jako kaplan v Nižboru. V roce 1721 se stal farářem v Kněževsi, kde zůstal až do své smrti roku 1735. Zemřel ve věku 52 let.

Dílo:

- *Conciones festuales* (Praha 1732)
- *Conciones dominicales* (Praha 1736)

KLEKLAR, Jan (1639–1703), též **Joannes Kleklar, Klecklar**

Člen jezuitského řádu, představitel třetí barokní homiletické generace. Autor nedělní postily *Semeno slova Božího* z roku 1701 a stejně nazvané postily sváteční z roku 1702, dle mínění Hynka Hrubého³ nejmírnějších jezuitských postil vůbec. Kleklarova kázání se pohybují na přechodu mezi konceptualismem (k němuž mají přeci jen blíže) a šteyerovským barokním humanismem.

Roku 1673 je kazatel zmiňován mezi jezuitu ve východočeském Chlumku u Luže, od druhé půlky sedmdesátých let působil v pražském kostele sv. Šimona a Judy a v Týnském chrámu. Po roce 1679 kázal (převážně v češtině) v dalších městech: v Brně, v Litoměřicích, v Českém Krumlově či v Klatovech. Kromě zmíněné české postily je též autorem postily latinské, *Gloria sanctorum*. Z němčiny

³ Viz HRUBÝ, H.: *České postily. Studie literárně a kulturně historická*. Praha 1901, s. 240.

přeložil dílo Christóbala de la Vegy *Smutné příhody aneb velmi užitečné jednání o svaté zpovědi*.

Dílo:

- *Gloria Sanctorum, seu Discursuum In Festa cum brevi appendice quadragesimalium ...* (Praha 1691)
- *Semen verbi Dei. To jest Semeno slova Božího aneb Kázání na svátky přes celý rok k užítku a k naučení duchovnímu všem, kteříž čisti budou, zvlášť pak ku pomoci kazatelův z Písma Božího církve svaté učitelův a téhož Písma Svatého vykladatelův, též z rozličných příkladův sebraná a na Světlo vydaná* (Praha 1701 a 1702, 2 sv.)

KONIÁŠ, Antonín (1691–1760), též **Koñas, Koniass**

Jezuitský kazatel a misionář, jeden z hlavních představitelů protireformace, autor náboženských spisů a soupisu nekatolických knih nacházejících se v českých zemích. Představitel tradičního proudu kazatelství, příslušník čtvrté barokní generace.

Narodil se 13. února 1691 v Praze. Po studiích na gymnáziu vstoupil roku 1708 do jezuitského řádu v Brně, mezi lety 1716–1720 studoval teologii v Praze na Klementinu. Krátce působil jako učitel nižších tříd jezuitských škol, od roku 1720 až do své smrti se věnoval kazatelské a misionářské činnosti na různých místech Čech i Moravy (Římov, Telč, Stará Boleslav, Beroun, Chrudim, Hradec Králové, Přelouč, Opařany, Praha, Košumberk). Pro své nadšení, horlivost, pracovní úsilí a obzvlášť sugestivní kázání býval řádem vyslán na místa s nejvyšší koncentrací přesvědčených nekatolíků.

Jako misionář pronásledoval starší i soudobou pobělohorskou (emigrantskou) nekatolickou literární produkci. Roku 1759 odešel vyčerpan prací a oslaben nevyлéčitelnou chorobou do Klementina, kde byl pověřen funkcí spirituála. Následujícího podzimu, 27. října 1760, zde umírá.

Kromě vlastních spisů (*Postila, Svaté upamatování na každý den v měsíci, Spasitedlný týhoden, Jediná choť beránková*) překládal a upravoval starší práce (*Pravá katolických rodičů...moudrost, Zlatá neomylné římskokatolické pravdy denice*). Namísto evangelických zpěvníků sestavil známý katolický kancionál *Cytara Nového Zákona*, obsahující přes 400 staročeských i nových barokních církevních písní převzatých ze starších sbírek (př. z J. J. Božana, M. V. Šteyera, V. K. Holana Rovenského). Bývá mu také připisováno autorství anonymního sborníku *Písně na evangelia nedělní celého roku* (1760).

Pro potřeby misionářské a cenzurní činnosti sestavil Koniáš příručku *Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacírské bludy k rozeznání otevírající...*, v němž sepsal zakázanou a podezřelou nekatolickou literaturu vyskytující se na území Čech. Příručka mj. obsahuje soubor pokynů, jak s nekatolickou literaturou pracovat. Roku 1749 vyšlo druhé, rozšířené vydání *Klíče*; naopak vydání třetí z roku 1770 se omezuje pouze na české tisky. Od doby obrozenské, kdy *Klíče* ztratily svoji primární cenzurní funkci, slouží jako jeden z prvních bibliografických soupisů české literatury a cenný literárně historický pramen.

Ačkoliv Koniášův literární obraz o něm hovoří jako o netolerantním a šíleném fanaticovi děsícím nebohé posluchače hrůznými obrazy pekelných muk, který zničí vše nekatolické,

z jednotlivých kázání zachycených v Koniášově postile vystupuje autor jako mírný, avšak hluboce věřící člověk, důsledný kazatel a uvážlivý řečník. Jeho čeština je považována za vzor správnosti.

Dílo (výběr):

- *Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající, k vykořenění zamýkající...aneb Registřík některých bludných, pohoršlivých, podezřelých neb zapověděných kněh* (Hradec Králové 1729)
- *Jediná choti Beránková...všeobecná římská církev* (Hradec Králové 1733)
- *Vejtažní naučení a vejkladové na všesky nedělní i sváteční epištoly, též evangelia celého roku* (Hradec Králové 1740; od druhého vydání r. 1750 titul *Postila aneb celoroční vejkladové na všesky nedělní i sváteční epištoly, též evangelia celého roku*)
- *Spasitedlný týhoden aneb Krátké věčného spasení upamatování na každý den v týhodni rozvržené...* (1754)

Úpravy:

- Ch. Pflaumer, J. B. Smolík: *Zlatá neomylné římskokatolické pravdy denice na vejroční slavnosti svatých a světic Božích v epištolních řečích* (1728)
- *Pravá katolických rodičů, hospodářů, vrchnosti, dítek, čeládky a všeliké mládeže moudrost...*(Hradec Králové 1735)

MAREK, Damascen (zemřel 1725)

Autor českých barokních kázání, člen řádu sv. Františka z Assisi. Reprezentant čtvrté barokní homiletické generace.

O Markově životě se dochovaly pouze kusé zprávy, rok a místo narození nejsou známy, stejně jako bližší informace o jeho raném mládí. Byl vysvěcen na kněze a vstoupil do řádu sv. Františka z Assisi, kde přijal řeholní jméno Jan Damascenský. Poté působil jako kazatel a farář v Hájku u Hostivic, západně od Prahy, kde ve františkánském klášteře strávil i poslední léta života. Dne 12. února 1725 zde umírá.

Mezi jeho nejznámější dílo patří rozsáhlá postila *Trojí chléb nebeský pro lačný lid český...* čítající přes tisíc stran, která však vyšla až po Markově smrti. Přestože postila obsahuje – jak napovídá již název – na každou neděli tři kázání, a rozsahem tak značně přesahuje jiné barokní postily, neváhal ji autor ve shodě se soudobou zvyklostí v předmluvě označit jako pouhé „drobty“, a uplatnit tak v baroku velmi rozšířený topos *captatio benevolentiae*.

Dílo:

- *Vůdce cesty všech pobožně putujících do Hájku svatého...* (1718)
- *Trojí chléb nebeský pro lačný lid český od Pisma svatého snesení nábožného Učitelův církevních a Otcův svatých vypůjčený a k nedělnímu občerstvení všem milým vlastencům představený. To jest: Na každou neděli troje krátké kázání k hříchův kárání, ctnosti povstání, bližních vzdělání* (Praha 1727, 1728, 2 sv.)

NÁCHODSKÝ, Štěpán František (?-?)

Představitel třetí barokní homiletické generace. Roky jeho narození a úmrtí nejsou známy, podobně jako další životopisné informace. Víme pouze, že kazatel byl roku 1702 zvolen proboštem kláštera Cyriaků u sv. Kříže Většího a po sedmi letech (r. 1709) na tuto funkci rezignoval. Byl známý svojí výřečností.

Jeho netradičně pojatá postila vzbudila rozruch již v době prvního vydání a autorovy kuriózní otázky vyvolávají údiv na tváři čtenářů dodnes.

Dílo:

- *Sancta Curiositas to jest: Svatá Všetečnost, aneb nová novým způsobem vydaná Postylla katolická. Skrze Svato-všetečné Otázky nedělní, též některé sváteční evangelium v sobě obsahující...* (Praha 1707 a 1746, 1. a 2. sv.)

NITSCH, Daniel Ignatius (1651–1709)

Autor českých kázání, obhájce, milovník a pěstitel češtiny. Příslušník třetí barokní generace.

Narodil se 16. března 1651 v Praze. Jako patnáctiletý vstoupil v květnu 1666 do jezuitského řádu. Po studiu a vysvěcení šest let vyučoval na řádových školách. Ve třiatřiceti letech, 15. srpna 1684, složil Nitsch řádový slib a poté bezmála dvacet let působil jako kazatel. Svou kazatelskou praxi započal v letech 1684–1685 v Opavě. Na podzim roku 1685, přesněji 23. října, Nitsch z Opavy odešel, neznámo kam. Poté zastával různé funkce: devět let stál v čele kongregací, dvanáct let byl školským prefektem, tři roky řídil seminář, šest let byl představeným rezidenčního kláštera. Jako kazatel si velmi oblíbil oblast Těšínska, přímo v Těšíně pak působil jako superior a prefekt místního gymnázia.

Nitschova těšínská kázání jsou shrnuta v jeho nejznámějším díle – dvoudílné postile s poetickým názvem *Berla královská Jezu Krista*, jejíž vydání se kazatel však už nedožil. Zemřel v Praze u sv. Ignáce, 22. června 1709, pár měsíců před vydáním své postily.

Kromě vlastní tvorby přeložil z latiny do češtiny officium Božské lásky.

Dílo:

- *Berla královská Jezu Krista, To jest: Slovo Boží, jehožto mocí a právem Kristus Ježíš, Pán a král náš milostivý, v srdcích našich vládne a panuje: v ročních nedělních kázáních dvojím vejkladem, jednom totižto na evangelium, druhým na epištoly, v každou neděli přicházející, podle řádu církevního dobře věřícím křesťanům představené...* (Praha 1709, 2 sv.)

RAČÍN, Karel (před 1660–1711)

Barokní kazatel a spisovatel, člen theatinského řádu, představitel třetí barokní generace.

Račínova aktivní tvůrčí činnost postihuje období od počátku 90. let 17. století až do autorovy smrti v roce 1711. O jeho životě se dochovaly pouze kusé informace, jisté není ani datum jeho narození. Pocházel z rodiny purkrabího Pražského hradu, pokřtěn byl jako Václav Rudolf. V roce 1677 vstoupil do theatinského řádu a přijal zde jméno Karel. Dalším doloženým datem týkajícím se Račínova života je až rok 1711, tedy rok jeho úmrtí.

Karel Račín je autorem čtyř homiletických spisů: *Duchovní zasnoubení (...)* Anny Marie Terezie Audrské z Mudrce a Anny Kateřiny Barbory Hložkovy z Žampachu (Praha 1696), *Čtyři živlové proti hříšné duši bojující* (Praha, 1698), *Operae ecclesiasticae* (Praha, 1706 a 1720) a *Sněm nebeský svatých a světic božích* (Praha, 1712). První tři díla vyšla ještě během autorova života, sváteční postila *Sněm nebeský svatých a světic božích* byla vydána až po autorově smrti. Z žánrového pohledu byl Račín především tzv. polytematických homilií, některá z jeho kázání se však již blížila tvorbě konceptuální.

Dílo:

- *Operae ecclesiasticae, Roboty církevní v nedělní den netoliko dovolená, ale taky od církve svaté katolické přikázaná... to jest Nedělní kázání dle spisu čtyř svatých evangelistů zhotovené* (Praha 1706)
- *Sněm nebeský svatých a světic Božích. To jest Sváteční kázání dlé římsko-českého kalendáře na nejpřednější slavnosti svatých a světic božích, kteří s vejšroční památkou v slavném českém království se světějí, spořádané* (Praha 1712)

PELLIZOTTI, Michal (?-1747), též Pelischotti, Pelišot

Jeden z nejvýznamnějších kazatelů pozdního baroka, minorita-konventuál. Působil u sv. Jakuba v Praze na Starém Městě. Je autorem dvoudílné nedělní postily *Trinitas Dominicalis* (1741, 1743), věnované nejsvětější Trojici Boží, a taktéž dvoudílné postily sváteční *Unum, binum, trinum* (1751, 1753), jejímž datem vydání se řadí již mezi představitele páté barokní generace. Psal též příležitostná kázání ke cti svatých, např. sv. Františka, Dominika či Jana Nepomuckého.

Dílo:

- *Dva spolu jak v proroctví a narození, tak svatosti a smrti sobě rovní, Totiž: Svatý Otec Dominik, zakladatel svatého řádu kazatelského, a svatý Otec František, zakladatel svatého řádu minoritského* (Praha 1720)
- *Trinitas Dominicalis, To jest: Trojice Nedělní Anebo Kázání Troje Na každou Neděli, od Adventní až do šesté po Velikonoci. Která v Chrámu Páně S. Jakuba... v Královském Starém Městě Pražském vykonána jsou.* (Praha 1741 a 1743, 2 sv.)
- *Unum, binum, trinum. To jest: Jedno, dvoje, troje kázání sváteční, na svátky jak zasvěcený, tak kostelní, od svátku Navštívení Marie Panny až do svátku svatého Jana Apoštola s evangelisty Páně...* (Praha 1751 a 1753, 2 sv.)

SCIPIO BERLIČKA Plzeňský, Šebastián Vojtěch (1565/1567 – po 1638)

Raně barokní kazatel a autor duchovních písní, člen jezuitského řádu, představitel první barokní generace.

Stejně jako v případě mnoha jiných barokních autorů zůstávají některá Scipiova životopisná data a fakta neznámá nebo bez možností upřesnění. Neshoda panuje např. v otázce roku Scipiova narození; běžně se udávají letopočty dva, 1565 a 1567.

Scipio Berlička se tedy narodil roku 1565 (nebo 1567) v Plzni (odtud přízvisko Plzeňský). V červnu roku 1583 vstoupil mladý Berlička do jezuitského řádu (Tovaryšstva Ježíšova) a v olomoucké koleji podstoupil přípravy pro duchovní dráhu. Poté působil jako učitel ve Štýrském Hradci. Roku 1611 se stal správcem konviktu u sv. Bartoloměje v Praze, kde také učil matematiku, filozofii a náboženství. Kolem roku 1618 odjel na Moravu pod ochranu katolických pánů a prelátů. Téhož roku mu poprvé tiskem vyšlo jeho nejznámější dílo – soubor kázání *Postilla, to jest potom toho, co se z evangelium každou neděli přes celý rok čte...* dnes známější pod názvem *Jak kostelní, tak domácí postilla. To jest: Toho, co se z evangelium každou neděli přes celý rok čte*. Ačkoliv se jedná o dílo relativně obsáhlé, autor na něm údajně pracoval pouhé tři měsíce.

V roce 1620 Scipio opouští jezuitský řád a o jeho dalším působení nejsou zprávy. Po roce 1638 kazatel umírá, neznámo kde.

Svá díla podepisoval iniciály S. W. S. P. (=Sebastian Vojtěch Scipio Plzeňský).

Dílo:

- *Bezženství kněžské, starodávností, důvody jako i příklady provedené....*(Olomouc 1617)
- *Postilla, to jest potom toho, co se z evangelium každou neděli přes celý rok čte ...* (Praha 1618), *od druhého vydání v roce 1667 pod názvem: Jak kostelní, tak domácí postilla. To jest: Toho, co se z evangelium každou neděli přes celý rok čte krátké, však důvodné a jadrné v otázkách rozvedení a vyložení* (Praha 1667)

ŠTEYER, Matěj Václav (1630–1692), též **Stayer, Steier, Steyer, Štejer, Štajer, Štýr, Šteyr**

Barokní autor, překladatel a vydavatel, jezuitský kazatel a misionář, představitel druhé barokní generace, autor jedné z nejznámějších a nejvíce vydávaných katolických postil v Čechách.

Narodil se 13. února 1630 v Praze, vzdělával se v jezuitských školách; do jezuitského řádu vstoupil 20. září 1647, roku 1665 složil poslední řádové sliby. Teologii vystudoval v Olomouci, filozofii (rétoriku) v Praze. Po studiích jedenáct let vyučoval na nižších školách, čtrnáct let přednášel rétoriku, deset let působil jako kazatel a misionář (např. na Vyšehradě a na Svaté Hoře).

V jezuitských knihovnách shromažďoval staročeské nekatolické knihy a vyměňoval je majitelům za katolické. Roku 1669 myšlenkově i finančně podnítil založení českého protireformačního nakladatelství Dědictví sv. Václava.

Vedle vydávání starších gramatik (př. J. Drachovského) napsal formou dialogu vlastní, velmi populární gramatickou příručku *Výborně dobrý způsob...* zvanou stručně *Žáček*. Sestavil oblíbený *Kancionál český*.

Kromě vlastní tvorby hojně překládal z němčiny a latiny. Podílel se také na překladu Nového i Starého zákona Svatováclavské Bible (SZ s J. Konstancem, NZ s J. Barnerem).

Zemřel v Praze dne 7. září 1692.

Dílo:

- *Výborně dobrý způsob jak se má dobře po česku psátí neb tisknouti. Vytažený z České Bibli, která na několik Dílů rozdělena a vejklady po krajích položenými vysvětlena byvši mezi*

Nekatolickými jest u veliké vážnosti... (Praha 1668)

- *KANCIONÁL český, do tisíc PÍSNÍ, Na všecky přes celý Rok Slavnosti, Neděle, a zasvěcené Svátky, pro všecky, přes celý Den obzvláštní časy, Ráno, při Mši i po Kázání, před i po jídle, k Nešporům, a k večeru: Naposledy Pro všeliké potřeby, příhody, a důležitosti, za živé i za mrtvé, v sobě obsahující (Praha 1683)*
- *Postylla katolická na dvě částky rozdělená, nedělní a sváteční, Aneb vejkladové na evangelia, kterážto se ... přes celý rok čítají a v chrámě Božím na kázáních předkládají prostému křesťanskému lidu českého jazyka užívajícímu (Praha 1691)*

Překlady:

- *Zrcadlo Svaté Aneb Životové Světic milých Božích, po třech na každý (!) Měsíc přes celý rok rozdělení, a nyní v nově K spasitelnému příkladu, K svatému potěšení, A k Duchovnímu užítku všech nábožných Křesťanských Duší, z rozličných kněh vybrání, a na světlo vydání (Praha 1678)*

VESELÝ, Fabián (1684–1739), též **Fabianus Wessely**

Pozdně barokní kazatel a spisovatel, člen jezuitského řádu, představitel čtvrté barokní generace.

Narozen roku 1684, dlouhou dobu působil jako kazatel v chrámu Matky Boží Panny Marie před Týnem a u sv. Klimenta v Praze. Jeho kázání dosahovala u posluchačů značné obliby. Zemřel roku 1739, ve věku 55 let.

Dílo:

- *Conciones in praecipua totius anni festa et nonnulli in speciales solemnitates panegyrici, Kázání na svátky přes celý rok, jakož i chvalořeči na některé obzvláštní slavnosti svatých Božích (Praha 1724)*
- *Conciones in omnes totius Anni Dominicas item sermones quadragesimales... (Praha 1725)*
- *Qvadragesimale primum seu conciones in Singulas Ferias Sextas Qvadragesimae et in Dominicam Resurrectionis (Praha 1726)*
- *Oko svíce těla. To jest: Svatý Martin. Stáda Kristového bedlivý pastýř (Praha 1728)*

Obrazové přílohy

Duch svatý	xix
Trojice Boží	xxiii

Obr. č. 1: Dobová vyobrazení z postily V. Š. Scipiona Berličky.

Nahoře: Neděle šestá po Velikonocích.

Dole: Na den seslání Ducha svatého.

Obr. č. 2: Dobová vyobrazení z postily M. V. Šteyera.
Nahoře: Na den nanebevstoupení Páně. Uprostřed: Na slavnost seslání Ducha svatého.
Dole: V úterý svatodušní.

Obr. č. 3: Sestoupení Ducha svatého na apoštoly.

Obr. č. 4: Holubice – symbol Ducha svatého.

Nahore: Vitráž jednoho z oken v bazilice sv. Petra v Římě.
Dole: Holubice v kupoli baziliky Navštívení Panny Marie na Svatém kopečku u Olomouce.
Foto autorka.

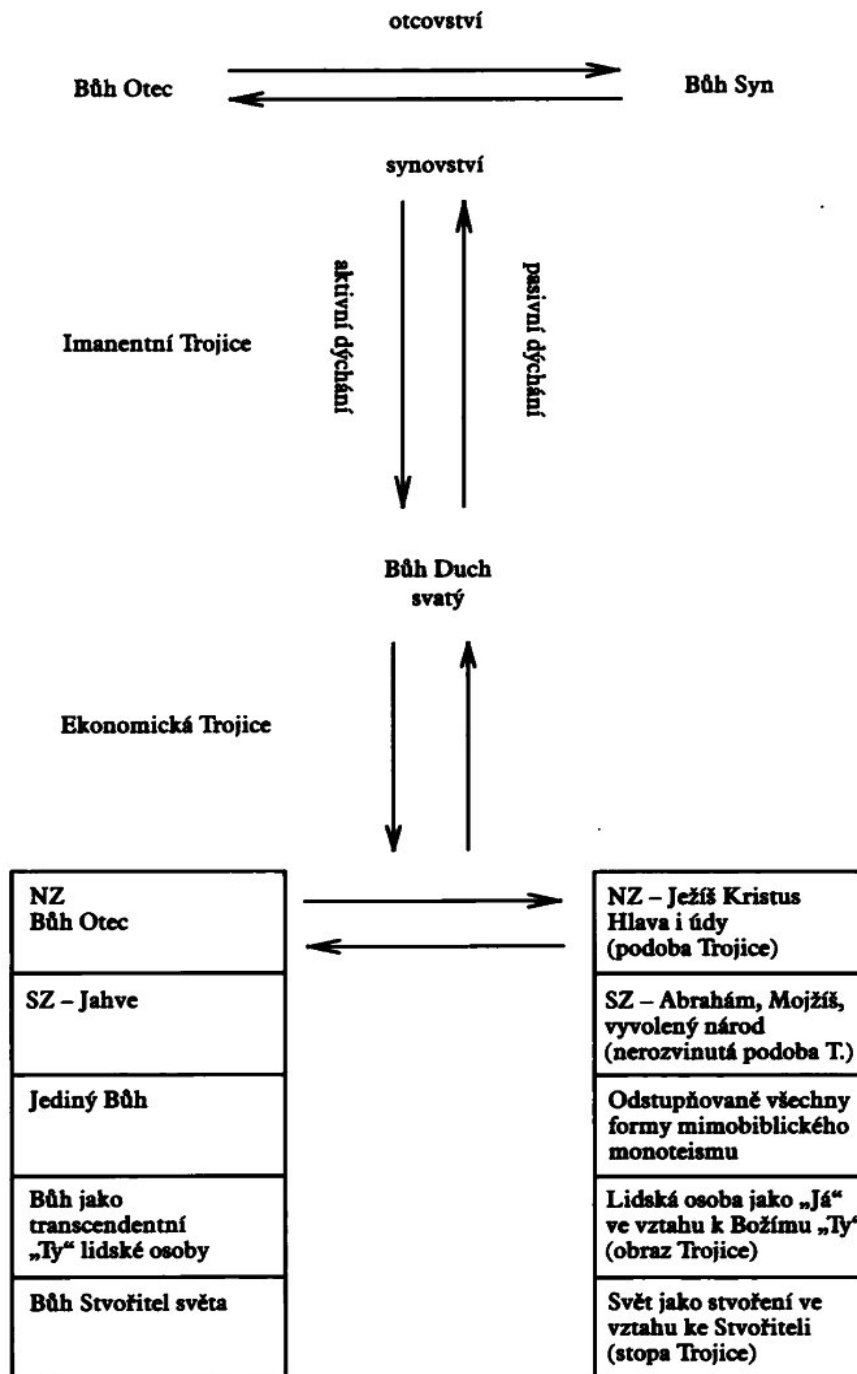

Obr. č. 5: Různé typy umístění holubice, symbolu mistra výmluvnosti a učitele kazatelů
Ducha svatého, na kazatelkách. Foto autorka.

Nahoře: Stoernstein, Bavorsko.

Dole: Eslarn, Bavorsko.

Schéma č. 1:

Obr. č. 1: Schéma č. 1: Trojice a svět. Podle C. V. Pospíšila.

Schéma č. 2:

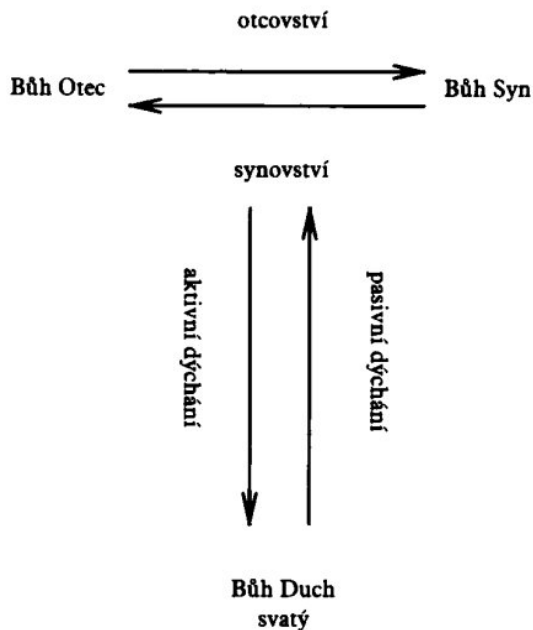

Schéma č. 3:

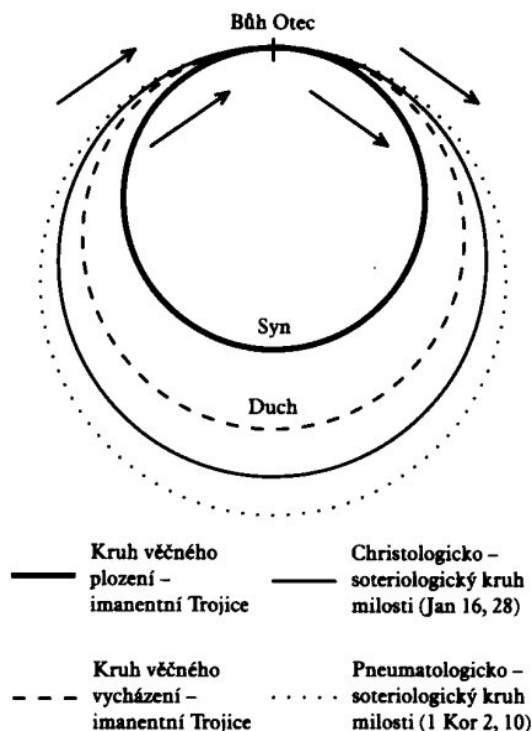

Schéma č. 4:

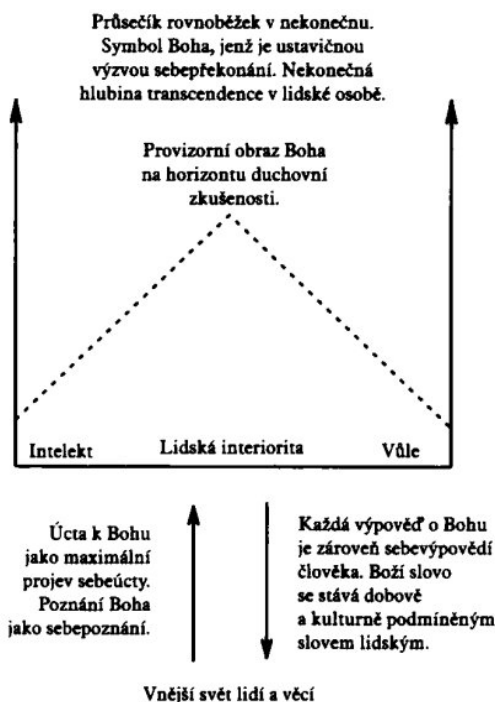
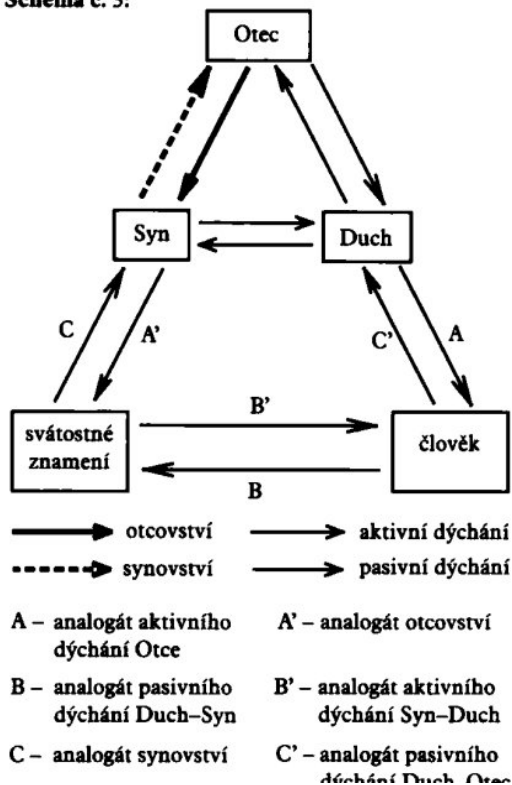
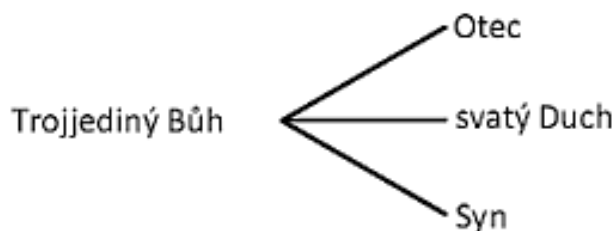

Schéma č. 5:

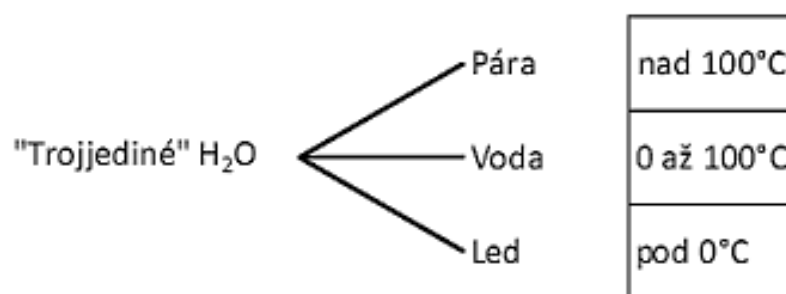
Obr. č. 2: Schéma č. 2 – schéma č. 5. Trojediný Bůh a člověk. Podle C. V. Pospíšila

Bůh stvořil svět podle svého obrazu:

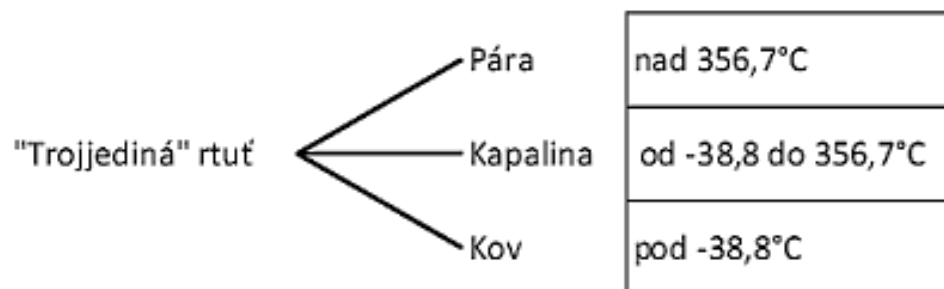

Podobné vlastnosti mají základní stavební prvky vesmíru

Nejznámější z nich je voda při barometrickém tlaku:

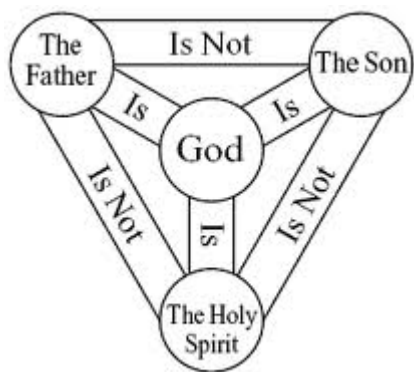

Další běžně známou látkou je rtuť v teploměru,
která při barometrickém tlaku má vlastnosti:

Podobné vlastnosti má značné množství látek

Obr. č. 3: Obraz Trojjediného Boha ve světě.

Obr. č. 4: Trojice Boží. Schéma.

Obr. č. 5: Průnik Božských osob v Trojici.

Obr. č. 6: Trojúhelník – symbol nejsvětější Trojice.

Obr. č. 7: Dobové vyobrazení Trojice Boží. Z postily M. V. Šteyera.

a.

b.

c.

d.

Obr. č. 8: Sloupy nejsvětější Trojice: a. Manětín, b. Teplá, c. Jaroměřice nad Rokytnou, d. Nebílovy – Prusíný (netypické umístění Ducha svatého v nohou Otce a Syna). Foto autorka.